ΕΠΙΤΡΟΠΗ κατά ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ANTONIO TIZZANO της 11ης Μαρτίου 2004 [1]

I — Εισαγωγή

1. Στην παρούσα προσφυγή, την οποία άσκησε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί αν η Πορτογαλική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία 98/59/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν τις ομαδικές απολύσεις [2]. Το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί αν η έννοια των ομαδικών απολύσεων που χρησιμοποιεί η οδηγία περιλαμβάνει κάθε απόλυση για λόγους άσχετους προς το πρόσωπο των εργαζομένων ή αν η έννοια αυτή μπορεί να περιοριστεί στις απολύσεις που γίνονται για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας.

II — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Η κοινοτική ρύθμιση*

2. Ερειδόμενη στο άρθρο 100 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 94 ΕΚ), η οδηγία εκδόθηκε προκειμένου να καταστήσει ηπιότερες τις επιπτώσεις τις οποίες ενδέχεται να έχουν στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς οι διαφορές μεταξύ των εθνικών διατάξεων (τέταρτη αιτιολογική σκέψη). Σκοπός της οδηγίας είναι η ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων λαμβανομένων υπόψη της ανάγκης ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως εντός της Κοινότητας καθώς και των αρχών της κοινωνικής πολιτικής που καθιερώνει ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων του 1989 και το άρθρο 117 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρο 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) (δεύτερη και έκτη αιτιολογική σκέψη).

3. Για τους σκοπούς της παρούσας υποθέσεως πρέπει να υπομνηστεί ειδικότερα το

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ελληνική.

2 — ΕΕ L 255, σ. 16. Η οδηγία αυτή αποτελεί κωδικοποίηση της οδηγίας 75/129/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 1975, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/56/ΕΟΚ της 24ης Ιουνίου 1992 (ΕΕ L 245, σ. 3).

άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας το οποίο προβλέπει:	ii) είτε για περίοδο 90 ημερών, τουλάχιστον σε 20, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνήθως απασχολουμένων στις επιχειρήσεις αυτές.»
«Για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας:	
α) Ως "ομαδικές απολύσεις" νοούνται οι απολύσεις που πραγματοποιούνται από έναν εργοδότη για ένα ή περισσότερους λόγους, οι οποίοι δεν έχουν σχέση με το πρόσωπο των εργαζομένων, εφόσον ο αριθμός των απολύσεων ανέρχεται, ανάλογα με την επιλογή των κρατών μελών:	4. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αφορά τις λήξεις της συμβάσεως εργασίας που εξομοιώνονται προς τις απολύσεις. Προβλέπει ότι «[γ]ια τον υπολογισμό του αριθμού των απολύσεων που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο, στοιχείο α΄, προς τις απολύσεις εξομοιώνονται όλες οι λήξεις της σύμβασης εργασίας για έναν ή περισσότερους λόγους, οι οποίοι δεν έχουν σχέση με το πρόσωπο των εργαζομένων, υπό τον όρο ότι οι απολύσεις είναι τουλάχιστον πέντε.»
i) είτε για περίοδο 30 ημερών:	
— τουλάχιστον σε 10, σε επιχειρήσεις που απασχολούν συνήθως περισσότερους από 20 και λιγότερους από 100 εργαζόμενους,	5. Το άρθρο 3 προβλέπει: «1. Ο εργοδότης υποχρεούται να κοινοποιεί εγγράφως στην αρμόδια δημόσια αρχή κάθε σχεδιαζόμενη ομαδική απόλυση.
— τουλάχιστον σε 10 % του αριθμού των εργαζομένων, σε επιχειρήσεις που απασχολούν συνήθως τουλάχιστον 100 και λιγότερους από 300 εργαζόμενους,	Εντούτοις, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν ότι, στην περίπτωση ενός σχεδίου ομαδικών απολύσεων που προκαλούνται από τη διακοπή της δραστηριότητας της επιχείρησης η οποία επέρχεται κατόπιν δικαστικής αποφάσεως, ο εργοδότης υποχρεούται να το κοινοποιήσει γραπτώς στην αρμόδια δημόσια αρχή μόνον κατόπιν αιτήσεώς της.
— τουλάχιστον σε 30, σε επιχειρήσεις που απασχολούν συνήθως τουλάχιστον 300 εργαζομένους,	

Η κοινοποίηση πρέπει να περιέχει κάθε χρήσιμη πληροφορία σχετικά με τη σχεδιαζόμενη ομαδική απόλυση, και τις διαβουλεύσεις με τους εκπροσώπους των εργαζομένων, που προβλέπονται στο άρθρο 2, και ιδίως τους λόγους της απολύσεως, τον αριθμό των υπό απόλυση εργαζομένων, τον αριθμό των συνήθως απασχολουμένων και την περίοδο μέσα στην οποία πρόκειται να πραγματοποιηθούν οι απολύσεις.

2. Ο εργοδότης υποχρεούται να διαβιβάσει στους εκπροσώπους των εργαζομένων αντίγραφο της κοινοποιήσεως που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων δύνανται να υποβάλλουν τις τυχόν παρατηρήσεις τους στην αρμόδια δημόσια αρχή.»

6. Τέλος, το άρθρο 4 προβλέπει:

«1. Οι ομαδικές απολύσεις το σχέδιο των οποίων έχει κοινοποιηθεί στην αρμόδια δημόσια αρχή, ισχύουν το νωρίτερο 30 ημέρες από την κοινοποίηση που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, με την επιφύλαξη των διατάξεων που διέπουν τα κατά περίπτωση δικαιώματα ως προς την προθεσμία προειδοποιήσεως. Τα κράτη μέλη δύνανται να παρέχουν στην αρμόδια αρχή την ευχέρεια συντομεύσεως της αναφερόμενης στο προηγούμενο εδάφιο προθεσμίας.

2. Η αρμόδια δημόσια αρχή χρησιμοποιεί την προθεσμία, που αναφέρεται στην παράγραφο 1, για να εξεύρει λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούνται από τις σχεδιαζόμενες ομαδικές απολύσεις.

3. Αν η αρχική προθεσμία που προβλέπεται στην παράγραφο 1, είναι μικρότερη από 60 ημέρες, τα κράτη μέλη δύνανται να παρέχουν στην αρμόδια δημόσια αρχή την ευχέρεια παρατάσεως της αρχικής προθεσμίας μέχρι 60 ημέρες από της κοινοποιήσεως, εάν υπάρχει κίνδυνος να μην εξευρεθεί λύση στα προβλήματα που δημιουργούνται από τις σχεδιαζόμενες ομαδικές απολύσεις, εντός της αρχικής προθεσμίας.

Τα κράτη μέλη δύνανται να παρέχουν στην αρμόδια δημόσια αρχή ευχέρειες μεγαλύτερης παρατάσεως.

Ο εργοδότης πρέπει να πληροφορείται την παράταση και τους λόγους της παρατάσεως προ της λήξεως της αρχικής προθεσμίας που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να μην εφαρμόζουν το παρόν άρθρο επί των ομαδικών απολύσεων που προκαλούνται από τη δια-

κοπή της δραστηριότητας της επιχειρήσεως, εφόσον αυτή επέρχεται κατόπιν δικαστικής αποφάσεως.»

Β — *Η εθνική ρύθμιση*

7. Η οδηγία μεταφέρθηκε στην πορτογαλική έννομη τάξη με το νομοθετικό διάταγμα 64-Α/89, της 27ης Φεβρουαρίου 1989, σχετικά με το νομικό καθεστώς που διέπει τη λήξη των ατομικών συμβάσεων εργασίας και τη σύναψη και τη λήξη των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (στο εξής: LCCT), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 32/99, της 18ης Μαΐου 1999.

8. Το πορτογαλικό δίκαιο γνωρίζει δύο είδη ομαδικών απολύσεων: α) «τις ομαδικές απολύσεις» εν στενή εννοία (τμήμα Ι, άρθρα 16 επ. του LCCT) και β) «τη λήξη της συμβάσεως εργασίας λόγω καταργήσεως της θέσεως εργασίας για λόγους *οικονομικούς, εμπορικούς, τεχνολογικούς ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας*[3] στις διάφορες περιπτώσεις των ομαδικών απολύσεων» (τμήμα ΙΙ, άρθρα 26 επ. του LCCT).

9. Το άρθρο 16 του LCCT ορίζει τις εν στενή εννοία ομαδικές απολύσεις ως:

«τη λήξη των ατομικών συμβάσεων εργασίας, κατόπιν πρωτοβουλίας του εργοδότη, που αφορούν ταυτόχρονα ή διαδοχικά, εντός τριμήνου περιόδου, τουλάχιστον 2 ή 5 εργαζομένους, αναλόγως του αν πρόκειται για επιχείρηση 2 έως 50 εργαζομένων ή για επιχείρηση πλέον των 50 εργαζομένων, εφόσον η λήξη αυτή οφείλεται σε οριστικό κλείσιμο της επιχειρήσεως, ή ενός ή περισσοτέρων τμημάτων ή σε περιορισμό του προσωπικού για *λόγους διαρθρωτικής, τεχνολογικής ή συγκυριακής φύσεως*»[4].

10. Αντιθέτως, υπάρχει κατάργηση της θέσεως εργασίας για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας, κατά την έννοια του τμήματος ΙΙ, οσάκις δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 16 του LCCT, ήτοι οσάκις ο αριθμός των απολυμένων εργαζομένων είναι κατώτερος του αναγκαίου ελάχιστου ορίου που προβλέπεται για τις ομαδικές απολύσεις.

11. Στον βαθμό που ασκεί επιρροή στην παρούσα υπόθεση, πρέπει ακολούθως να υπομνηστεί το άρθρο 3 του LCCT το οποίο, μετά την απαγόρευση των απολύσεων χωρίς δίκαιη αιτία, απαριθμεί τις αιτίες λήξεως της συμβάσεως εργασίας. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η λήξη[5] της συμβάσεως εργασίας που επιφέρει η αυτόματη λήξη της σχέσεως εργασίας.

3 — Η υπογράμμιση δική μου.

4 — Η υπογράμμιση δική μου.

5 — «Caducidade» είναι ο όρος που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο, «expiration» είναι ο όρος που χρησιμοποιεί η γαλλική μετάφραση.

12. Μεταξύ των μορφών λήξεως της συμβάσεως εργασίας περιλαμβάνεται και η απόλυτη και οριστική αδυναμία του εργαζομένου να παράσχει τις υπηρεσίες του ή του εργοδότη να τις αποδεχθεί (άρθρο 4 του LCCT).

13. Επιπλέον, η σύμβαση εργασίας λήγει σε περίπτωση θανάτου του εργοδότη, εφόσον οι κληρονόμοι του αποθανόντος δεν εξακολουθήσουν τη δραστηριότητα για την οποία προσλήφθηκε ο εργαζόμενος και εφόσον η επιχείρηση δεν μεταβιβαστεί (άρθρο 6 του LCCT).

III — Πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία

14. Με έγγραφο οχλήσεως της 28ης Απριλίου 1999, η Επιτροπή επισήμανε στην Πορτογαλική Κυβέρνηση ότι η Πορτογαλική Δημοκρατία, περιορίζοντας την έννοια των ομαδικών απολύσεων στις απολύσεις που γίνονται για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας και παραλείποντας να διευρύνει το περιεχόμενο της εννοίας αυτής ώστε να περιλάβει τις απολύσεις για όλους τους λόγους που δεν αφορούν το πρόσωπο των εργαζομένων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία.

15. Στις 18 Ιουνίου 1999, η Πορτογαλική Κυβέρνηση απάντησε στο έγγραφο οχλήσεως υποστηρίζοντας ότι είχε τηρήσει τις υποχρεώσεις της.

16. Μη έχοντας πειστεί από την απάντηση αυτή, η Επιτροπή απηύθυνε στις 29 Δεκεμβρίου 2000 στην Πορτογαλική Δημοκρατία αιτιολογημένη γνώμη εμμένοντας στην άποψή της.

17. Με έγγραφο της 2ας Απριλίου 2001, οι πορτογαλικές αρχές αναγνώρισαν την ανάγκη μερικής τροποποιήσεως της εθνικής νομοθεσίας. Εντούτοις, οι αρχές αυτές απέρριψαν τις αιτιάσεις που αφορούσαν τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας σε καταστάσεις στις οποίες η οριστική λήξη της δραστηριότητας της επιχειρήσεως δεν εξαρτάται από τη βούληση του εργοδότη.

18. Η Επιτροπή δεν έμεινε ικανοποιημένη από τις απαντήσεις της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και άσκησε στις 22 Φεβρουαρίου 2002 ενώπιον του Δικαστηρίου την υπό κρίση προσφυγή.

IV — Νομική ανάλυση

19. Στην παρούσα υπόθεση, όπως προελέχθη, η Επιτροπή προσάπτει στην Πορτογαλική Δημοκρατία ότι μετέφερε πλημμελώς την οδηγία στον βαθμό που περιόρισε την έννοια των ομαδικών απολύσεων στις απολύσεις που γίνονται για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας συρρικνώνοντας το πεδίο εφαρμογής της, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 1 της ίδιας οδηγίας, και περιορίζοντας με τον τρόπο αυτόν την προστασία που παρέχει.

20. Ειδικότερα, κατά την Επιτροπή, η Πορτογαλική Δημοκρατία καταλήγει να μην παρέχει την εν λόγω προστασία στην περίπτωση της κηρύξεως σε πτώχευση, της θέσεως υπό εκκαθάριση και σε παρεμφερείς διαδικασίες, απαλλοτριώσεως, πυρκαγιάς ή άλλων περιπτώσεων ανωτέρας βίας καθώς και στην περίπτωση της λήξεως της δραστηριότητας της επιχειρήσεως λόγω θανάτου του επιχειρηματία.

21. Η Πορτογαλική Δημοκρατία αναγνωρίζει τη βασιμότητα των παρατηρήσεων της Επιτροπής όσον αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες οι συμβάσεις εργασίας λήγουν κατόπιν διακοπής της δραστηριότητας της επιχειρήσεως λόγω εκδόσεως δικαστικής αποφάσεως που κηρύσσει την πτώχευση, οσάκις η διαδικασία εκκαθαρίσεως ολοκληρώνεται με το κλείσιμο της μη καθ' ολοκληρίαν εκποιηθείσας επιχειρήσεως.

22. Αντιθέτως, η Πορτογαλική Κυβέρνηση απορρίπτει κατά τα λοιπά όλες τις αιτιάσεις. Συγκεκριμένα, φρονεί ότι ορισμένες από τις λοιπές περιπτώσεις που αναφέρει η Επιτροπή δεν αποτελούν ομαδικές απολύσεις, διότι δεν συνδέονται με τη βούληση του εργοδότη [6], μία άλλη περίπτωση δεν υπόκειται στο ρυθμιστικό πεδίο της οδηγίας, διότι πρέπει να χαρακτηριστεί ως απόλυση κατά εξομοίωση [7] και ορισμένες άλλες περιπτώσεις ρυθμίζονται ήδη στην πορτογαλική νομοθεσία που διέπει τις ομαδικές απολύσεις.

23. Ευθύς εξαρχής πρέπει να λεχθεί ότι τα επιχειρήματα της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, για τους λόγους που θα εκθέσω κατωτέρω, δεν είναι πειστικά και ότι, αντιθέτως, η προσφυγή της Επιτροπής είναι, παρά τις όποιες ασάφειες στην επιχειρηματολογία της, βάσιμη.

24. Κατ' αρχάς, αδυνατώ να δεχθώ τη βάση της συλλογιστικής της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, ήτοι την άποψη ότι, αφού η οδηγία δεν διευκρινίζει την έννοια των «απολύσεων», πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ορισμός της εννοίας αυτής έχει αφεθεί στον εθνικό νομοθέτη.

25. Πράγματι, είναι προφανές ότι η άποψη αυτή θα είχε σοβαρές συνέπειες διότι, αν κάθε κράτος μέλος μπορούσε να ορίσει αυτοτελώς την έννοια της απολύσεως, το περιεχόμενο της εννοίας αυτής θα διέφερε στις διάφορες νομοθεσίες των κρατών μελών με αποτέλεσμα να υπάρξει σοβαρός κίνδυνος για την επίτευξη του σκοπού της εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών που επιδιώκει η οδηγία.

6 — Πρόκειται για τις ακόλουθες περιπτώσεις: η χωριστή εκποίηση της περιουσίας της πτωχεύσασας και τεθείσας υπό εκκαθάριση επιχειρήσεως στην περίπτωση που οι επιχειρήσεις που έκλεισαν δεν έχουν εκποιηθεί καθ' ολοκληρίαν, η θέση υπό εκκαθάριση των πιστωτικών ιδρυμάτων, των χρηματοοικονομικών εταιριών, των επενδυτικών επιχειρήσεων και των εταιριών διαχειρίσεως επενδυτικών κεφαλαίων, η λύση με νομοθετικό διάταγμα δημόσιων οικονομικών οργανισμών, η απαλλοτρίωση ακινήτου που έχει ως αποτέλεσμα την οριστική διακοπή της ασκούμενης σε αυτό δραστηριότητας, η πυρκαγιά που καταστρέφει τα κτίρια της επιχειρήσεως και προκαλεί την αδυναμία του επιχειρηματία να αποδεχθεί την παροχή εργασίας εκ μέρους των εργαζομένων.

7 — Η Πορτογαλική Κυβέρνηση αναφέρεται στην περίπτωση που η σχέση εργασίας λήγει κατόπιν θανάτου του επιχειρηματία και της αρνήσεως των κληρονόμων του να εξακολουθήσουν τη δραστηριότητα της επιχειρήσεως

26. Αντιθέτως, είναι γνωστό ότι η θέση του Δικαστηρίου όσον αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες κοινοτικό νομοθέτημα χρησιμοποιεί έννοιες χωρίς να τις ορίζει είναι τελείως διαφορετική. Πράγματι, κατά το Δικαστήριο, «όπως επιβάλλουν οι απαιτήσεις τόσο της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου όσο και της αρχής της ισότητας, στο περιεχόμενο μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, η οποία δεν παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και της σημασίας της, πρέπει κανονικά να δίδεται σε όλη την Κοινότητα αυτοτελής και ομοιόμορφη ερμηνεία, η οποία πρέπει να ανευρίσκεται με βάση τα συμφραζόμενα και τον σκοπό που επιδιώκει η σχετική κανονιστική ρύθμιση» [8].

27. Επομένως, η έννοια των «απολύσεων» που χρησιμοποιεί η οδηγία πρέπει, όπως όλες οι έννοιες του κοινοτικού δικαίου, να ερμηνεύεται κατά τρόπο «αυτοτελή» και ομοιόμορφο, ακριβώς σύμφωνα με τα κριτήρια που θέτει το Δικαστήριο.

28. Αντιθέτως, η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκκινώντας από την εσφαλμένη βάση την οποία εξέτασα ανωτέρω, δίδει τη δική της ερμηνεία στην έννοια της απολύσεως νοούμενης ως μιας εκούσιας πράξεως του εργοδότη προκειμένου να τερματιστεί η εργασιακή σχέση, επομένως μία έννοια στην οποία ο «εκούσιος χαρακτήρας» του μέτρου αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση. Εκκινώντας από τη βάση αυτή, η Πορτογαλική Κυβέρνηση συνάγει ότι η πλειονότητα των περιπτώσεων, τις οποίες επισημαίνει η Επιτροπή ως αντίθετες με την οδηγία, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως «απολύσεις», δεδομένου ότι η σύμβαση εργασίας τερματίζεται όχι με τη βούληση του εργοδότη, αλλά αυτοδικαίως.

29. Εντούτοις, φρονώ ότι το συμπέρασμα αυτό δεν συμβιβάζεται με ορισμένα στοιχεία τα οποία θα επιχειρήσω να εκθέσω στη συνέχεια.

30. Κατ' αρχάς, το συμπέρασμα αυτό δεν συμβιβάζεται εν γένει με τους σκοπούς της οδηγίας όπως αυτοί εκτίθενται ρητώς στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της, στην οποία διευκρινίζεται ότι η οδηγία εκδόθηκε διότι «επιβάλλεται η ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων [...]». Και τούτο σύμφωνα με τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, στον οποίον γίνεται ρητή αναφορά στην έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, ο οποίος προβλέπει ότι «[η] δημιουργία της εσωτερικής αγοράς πρέπει να οδηγήσει σε βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα [...]». Η βελτίωση αυτή πρέπει να επιφέρει, όπου είναι αναγκαίο, την ανάπτυξη ορισμένων πλευρών της εργατικής νομοθεσίας, όπως είναι οι διαδικασίες ομαδικής απόλυσης ή

8 — Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 1984, 327/82, Ekro (Συλλογή 1984, σ. 107, σκέψη 11). Βλ., επίσης, την εσχάτως εκδοθείσα απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells (Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 37), στην οποία το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να υπομνήσει σχετικά με την έννοια της αδείας του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ Ι, 175, σ. 40) τα εξής: «στο γράμμα μίας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, η οποία δεν παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της, πρέπει κανονικά να δίδεται, σε όλη την Κοινότητα, αυτοτελής και ενιαία ερμηνεία [...]».

πτώχευσης [...]». Ο σκοπός αυτός θα επιτυγχανόταν εν μέρει μόνον εάν οι εργαζόμενοι στερούνταν της προστασίας της οδηγίας στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η λήξη της εργασιακής σχέσεως επιβάλλεται για λόγους άσχετους προς τη βούληση του εργοδότη.

31. Φρονώ ότι πολλές σημαντικές αποφάσεις που εξέδωσε το Δικαστήριο κατά το παρελθόν ερμηνεύουν την οδηγία κατά τρόπο που ευνοεί την προστασία των εργαζομένων. Υπενθυμίζω, ειδικότερα, την απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας [9], στην οποία το Δικαστήριο στηρίχθηκε ακριβώς στον σκοπό της οδηγίας, όπως αυτός διατυπώνεται στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της, προκειμένου να ερμηνεύσει διασταλτικά την έννοια του εργοδότη, όπως η έννοια αυτή χρησιμοποιείται στο άρθρο 1 της οδηγίας, και προκειμένου να συμπεριλάβει κατά συνέπεια σε αυτήν και τα πρόσωπα τα οποία ασκούν οικονομικές δραστηριότητες χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό.

32. Θα μπορούσα να υπενθυμίσω, ως έκφραση του προσανατολισμού της νομολογίας να μην ερμηνεύει συσταλτικά το περιεχόμενο των διατάξεων της οδηγίας, και την απόφαση Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου [10] στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο παρέβη την οδηγία, διότι είχε περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της στις απολύσεις για οικονομικούς λόγους και, ως εκ τούτου, σε καταστάσεις —ακριβώς όπως και με τις απολύσεις για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας προσφυγής— που δεν εξαντλούν το περιεχόμενό της.

33. Επομένως, άγομαι στο συμπέρασμα, βάσει των ανωτέρω στοιχείων, ότι ο οποιοσδήποτε περιορισμός του περιεχομένου της προστασίας που παρέχει η οδηγία δεν μπορεί να στηρίζεται σε υποθετικές εκτιμήσεις ή να συνάγεται έμμεσα, αλλά πρέπει να προκύπτει σαφώς από τη διατύπωση της οδηγίας. Το ίδιο θα έπρεπε να ισχύσει και για τυχόν ερμηνεία που στερεί τους εργαζομένους της προστασίας της οδηγίας στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η λήξη της εργασιακής σχέσεως επιβάλλεται από περιστάσεις άσχετες προς τη βούληση του εργοδότη.

34. Πιο συγκεκριμένα, φρονώ προ πάντων ότι αναιρείται από την ίδια την οδηγία η άποψη ότι ο εκούσιος χαρακτήρας αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της εννοίας της «απολύσεως». Πράγματι, από την ένατη αιτιολογική σκέψη και από το άρθρο της 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, προκύπτει ότι η λήξη της εργασιακής σχέσεως που επιβάλλεται με δικαστική απόφαση εμπίπτει στην έννοια των ομαδικών απολύσεων της οδηγίας. Πάντως, φρονώ ότι είναι προφανές ότι στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί βεβαίως να γίνεται λόγος για «εκούσιο» χαρακτήρα της απολύσεως. Επομένως, τούτο σημαίνει ότι βάσει της οδηγίας ο εκούσιος χαρακτήρας της λήξεως της εργασιακής σχέσεως δεν αποτελεί προϋπόθεση της απολύσεως. Τούτο συνεπάγεται προδήλως ότι, αντίθετα με όσα υποστηρίζει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, η λήξη της εργασιακής σχέσεως δεν διαφεύγει της εφαρμογής της οδηγίας εκ του γεγονότος και μόνον ότι επιβάλλεται για λόγους άσχετους προς τη βούληση του εργοδότη.

9 — Απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2003, C-32/02 (Συλλογή 2003, σ. I-12063, σκέψη 26).

10 — Απόφαση της 8ης Ιουνίου 1994, C-383/92 (Συλλογή 1994, σ. I-2479, σκέψη 32): «Διαπιστώνεται ότι η έννοια των "απολύσεων για οικονομικούς λόγους" [...] δεν καλύπτει το σύνολο των περιπτώσεων "των ομαδικών απολύσεων" τις οποίες αφορά η οδηγία».

35. Επομένως, φρονώ ότι είναι δυνατό να συναχθεί ως προς το σημείο αυτό ότι ως «απόλυση» κατά την έννοια της οδηγίας πρέπει να νοηθεί κάθε μορφή λήξεως της συμβάσεως εργασίας την οποία δεν επιθυμεί ο εργαζόμενος και η οποία οφείλεται σε αιτίες που ενδέχεται να είναι ακόμη και άσχετες προς τη βούληση του εργοδότη.

36. Οι επίμαχες περιπτώσεις τις οποίες επισημαίνει η Επιτροπή εμπίπτουν σαφώς σ' αυτόν τον ορισμό της εννοίας της απολύσεως: η κήρυξη σε πτώχευση, η θέση υπό εκκαθάριση, οι παρεμφερείς διαδικασίες, η απαλλοτρίωση, η πυρκαγιά ή άλλες περιπτώσεις ανωτέρας βίας καθώς και η διακοπή της δραστηριότητας της επιχειρήσεως λόγω θανάτου του επιχειρηματία.

37. Βάσει της ερμηνείας που γίνεται δεκτή εν προκειμένω όσον αφορά την έννοια της απολύσεως, ελάχιστη σημασία έχει, όπως αντιτείνει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, το γεγονός ότι τα σημεία που επικρίνει η Επιτροπή χαρακτηρίζονται στο πορτογαλικό δίκαιο όχι ως απολύσεις, αλλά ως λήξεις ex lege της συμβάσεως εργασίας. Πράγματι, ακόμη και αν βάσει της εθνικής νομοθεσίας η λήξη της εργασιακής σχέσεως επέρχεται ex lege, παραμένει το γεγονός ότι πρόκειται για λήξη της εργασιακής σχέσεως την οποία δεν επιθυμεί ο μισθωτός, επομένως για απόλυση κατά την έννοια της οδηγίας.

38. Εν πάση περιπτώσει, επαναλαμβάνω ότι η ερμηνεία των εννοιών του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί να εξαρτάται από το εθνικό δίκαιο και από αντίστοιχες έννοιες. Επομένως, το γεγονός ότι τα σημεία που επικρίνει η Επιτροπή χαρακτηρίζονται στο πορτογαλικό δίκαιο όχι ως απολύσεις, αλλά ως λήξεις δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό τους ως απολύσεων κατά την έννοια της οδηγίας.

39. Εξάλλου, ακριβώς για τον λόγο αυτόν, η Πορτογαλική Κυβέρνηση δεν μπορεί να επικαλεστεί το δικό της εσωτερικό δίκαιο ως αιτιολογία για την παράλειψη μεταφοράς κοινοτικής οδηγίας. Πράγματι, κατά τη γνωστή νομολογία του Δικαστηρίου ως προς το σημείο αυτό, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί διατάξεις της εσωτερικής έννομης τάξεώς του προκειμένου να δικαιολογήσει την παραβίαση των υποχρεώσεων και των προθεσμιών που απορρέουν από τις κοινοτικές οδηγίες [11].

40. Φρονώ ότι επίσης αβάσιμη είναι και η συμπληρωματική επιχειρηματολογία της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, η οποία θεωρεί ότι μπορεί να περιορίσει την έννοια της απολύσεων, όπως αυτή χρησιμοποιείται στην οδηγία, επικαλούμενη το καθεστώς των απολύσεων κατά εξομοίωση του άρθρου 1, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας.

41. Σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη, «[γ]ια τον υπολογισμό του αριθμού των απολύσεων που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', προς τις απολύσεις

11 — Βλ. την απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1980, 42/80, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή τόμος 1980/III σ. 441, σ. 4).

εξομοιώνονται όλες οι λήξεις της σύμβασης εργασίας *με πρωτοβουλία του εργοδότη* για έναν ή περισσότερους λόγους, οι οποίοι δεν έχουν σχέση με το πρόσωπο των εργαζομένων, υπό τον όρο ότι οι απολύσεις είναι τουλάχιστον πέντε» [12].

42. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση εκκινεί από την άποψη, απολύτως αποδεκτή κατά τα λοιπά, ότι η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι εν λόγω απολύσεις κατά εξομοίωση δεν υπόκεινται στο καθεστώς της οδηγίας, αλλά εμπίπτουν στην οδηγία μόνον όσον αφορά τον υπολογισμό του ελάχιστου αριθμού των απολύσεων που είναι αναγκαίες για την εφαρμογή της.

43. Από τα επιχειρήματα της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως φαίνεται να προκύπτει —κατά τρόπο αντιφατικό εξάλλου σε σχέση με τη δική της ερμηνεία της εννοίας της απολύσεως νοουμένης ως εκούσιας πράξεως του εργοδότη (σημείο 28)— μία ερμηνεία της εννοίας της απολύσεως κατά εξομοίωση η οποία καταλήγει στο να εξομοιώνει με απόλυση κάθε είδους λήξη της συμβάσεως εργασίας που επέρχεται με πρωτοβουλία του εργοδότη.

44. Κατά συνέπεια, κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, μια τουλάχιστον από τις επίμαχες περιπτώσεις που επισημαίνει η Επιτροπή, ήτοι αυτή της λήξεως της συμβάσεως εργασίας από τους κληρονόμους που αρνούνται να εξακολουθήσουν τη δραστηριότητα της επιχειρήσεως, δεν εμπίπτει στο καθεστώς της οδηγίας.

45. Ωστόσο, επιβάλλεται η παρατήρηση, πρώτον, ότι η πρωτοβουλία του εργοδότη δεν μπορεί να αποτελέσει κριτήριο για τη διάκριση μεταξύ των εν λόγω δύο περιπτώσεων απολύσεως. Τούτο προκύπτει, έστω εμμέσως και μόνον, από την όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, σύμφωνα με την οποία «για τον υπολογισμό του αριθμού των απολύσεων που προβλέπεται στον ορισμό των ομαδικών απολύσεων κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, πρέπει να εξομοιώνονται προς τις απολύσεις και *άλλες* μορφές λήξης της σύμβασης εργασίας που πραγματοποιούνται με πρωτοβουλία του εργοδότη, εφόσον οι απολύσεις είναι τουλάχιστον πέντε» [13]. Από το επίθετο «άλλες» που τίθεται μεταξύ του «απολύσεις» και του «μορφές λήξης της σύμβασης εργασίας που πραγματοποιούνται με πρωτοβουλία του εργοδότη» προκύπτει ότι ακόμη και οι κατά κυριολεξία απολύσεις ενδέχεται να χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι έγιναν με πρωτοβουλία του εργοδότη.

46. Κυρίως, όμως, θα έπρεπε, αν ήταν βάσιμη η ερμηνεία της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, να συναχθεί εξ αυτής ότι το δεύτερο εδάφιο (του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας) καθιστά σχεδόν άνευ περιεχομένου το πρώτο εδάφιο της διατάξεως, δεδομένου ότι μία «απόλυση που πραγματοποιείται με πρωτοβουλία του εργοδότη» συνεπάγεται συνήθως την «λήξη της σύμβασης εργασίας [...] με πρωτοβουλία του εργοδότη». Επομένως, προκειμένου να έχει νόημα η συνύπαρξη των δύο διατάξεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το δεύτερο εδάφιο

12 — Η υπογράμμιση δική μου.

13 — Η υπογράμμιση δική μου.

εννοεί κάτι άλλο. Φρονώ ότι, και σύμφωνα με τις απόψεις που διατυπώνονται στη θεωρία, το εδάφιο αυτό αναφέρεται σε περιπτώσεις στις οποίες η εργασιακή σχέση λήγει με πρωτοβουλία του εργοδότη, αλλά *με τη συναίνεση του εργαζομένου*, στις περιπτώσεις που παρέχονται στον τελευταίο ορισμένα κίνητρα για να δώσει τη συναίνεση αυτή (π.χ. ως αντάλλαγμα για να τύχει ορισμένων οικονομικών πλεονεκτημάτων).

47. Επομένως, αν η ανωτέρω ερμηνεία είναι ορθή, τότε η απόλυση κατά εξομοίωση διαφοροποιείται από την κατά κυριολεξία απόλυση όχι τόσο λόγω της πρωτοβουλίας του εργοδότη, αλλά διότι υπάρχει η συναίνεση του εργαζομένου, στοιχείο το οποίο αντιθέτως δεν υπάρχει στην κατά κυριολεξία απόλυση [14].

48. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η σύμφωνη γνώμη του εργαζομένου ελλείπει σαφώς στην περίπτωση που επικαλείται η Πορτογαλική Κυβέρνηση (λήξη της συμβάσεως λόγω θανάτου του εργοδότη και λόγω μη εξακολουθήσεως της δραστηριότητας της επιχειρήσεως από τους κληρονόμους) και, ως εκ τούτου, η περίπτωση αυτή δεν εμπίπτει στην έννοια της απολύσεως κατά εξομοίωση. Ωστόσο, εάν αυτό συμβαίνει, η περίπτωση αυτή πρέπει να χαρακτηριστεί «απόλυση»κατά την έννοια της οδηγίας.

14 — Βλ. την απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 1985, 284/83, Nielsen & Søn (Συλλογή 1985, σ. 553), στην οποία το Δικαστήριο απέκλεισε το ενδεχόμενο η διακοπή της συμβάσεως εργασίας από τον εργαζόμενο να μπορεί να χαρακτηριστεί απόλυση κατά την έννοια της οδηγίας (σκέψη 8).

49. Στο σημείο αυτό, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στο σύνολό τους, οι ανωτέρω ενστάσεις της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως δεν μπορούν να γίνουν δεκτές. Επομένως, πρέπει να συναχθεί ότι οι επίμαχες περιπτώσεις που επισημαίνει η Επιτροπή εμπίπτουν πράγματι στην έννοια των απολύσεων του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας και, γενικότερα, ότι η οδηγία δεν παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να περιορίζουν τις εν λόγω εγγυήσεις μόνο σε περιπτώσεις ομαδικών απολύσεων για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας.

50. Κατά του ανωτέρω συμπεράσματος η Πορτογαλική Κυβέρνηση προβάλλει επίσης ότι, εντούτοις, ορισμένες διατάξεις της οδηγίας δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η λήξη της συμβάσεως εργασίας δεν εξαρτάται από τη βούληση του εργοδότη. Ειδικότερα, η Πορτογαλική Κυβέρνηση αναφέρεται στις διατάξεις της οδηγίας (άρθρα 2 και 3) που αφορούν την υποχρέωση του εργοδότη να διαβουλεύεται με τους εκπροσώπους των εργαζομένων, να γνωστοποιεί την περίοδο κατά την οποία σκοπεύει να πραγματοποιήσει τις απολύσεις και να διαβιβάζει στην αρμόδια αρχή το σχέδιο των ομαδικών απολύσεων. Ωστόσο, η Πορτογαλική Κυβέρνηση αναφέρεται επίσης στο άρθρο 4 της οδηγίας σύμφωνα με το οποίο δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί απόλυση πριν από την πάροδο τουλάχιστον 30 ημερών από της κοινοποιήσεως του σχεδίου των απολύσεων στην αρμόδια αρχή.

51. Κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, δεδομένου ότι οι διατάξεις της οδηγίας που προβλέπουν αυτές τις διαδικαστικές υποχρεώσεις δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής στις επίμαχες περιπτώσεις, πρέπει οι περιπτώσεις αυτές να αποκλειστούν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας στο σύνολό της.

52. Εντούτοις, οι ανωτέρω διαδικαστικές υποχρεώσεις φαίνεται ότι μπορούν, με τις κατάλληλες προσαρμογές, να ισχύσουν και για τις περιπτώσεις σε σχέση με τις οποίες η Επιτροπή προσάπτει στην Πορτογαλική Δημοκρατία την παράλειψη μεταφοράς της οδηγίας. Πράγματι, όπως τονίζει η Επιτροπή, οι διαβουλεύσεις που προβλέπει το άρθρο 2 της οδηγίας δεν αποσκοπούν μόνο στη μείωση ή την αποφυγή των απολύσεων, αλλά επίσης στον μετριασμό των συνεπειών τους μέσω της προσφυγής σε συνοδευτικά κοινωνικά μέτρα προκειμένου να καταστεί ευχερέστερη η εκπαίδευση σε άλλες ειδικότητες ή η απορρόφηση των απολυθέντων εργαζομένων.

53. Ομοίως, οι υποχρεώσεις κοινοποιήσεως στην αρμόδια αρχή, τις οποίες προβλέπει το άρθρο 3 της οδηγίας, μπορούν να τηρηθούν εξίσου αποτελεσματικά τόσο από τον εργοδότη μιας επιχειρήσεως που έχει καταστραφεί από πυρκαγιά όσο και από τους κληρονόμους του αποβιώσαντος επιχειρηματία. Τυχόν αντίθετη ερμηνεία θα στερούσε τους εργαζομένους της προστασίας που προβλέπει το άρθρο 4 της οδηγίας, το οποίο τάσσει ορισμένη προθεσμία εντός της οποίας η ανωτέρω αρχή οφείλει να αναζητήσει λύσεις στα προβλήματα που προκαλούν οι σχεδιαζόμενες ομαδικές απολύσεις.

54. Ακόμη και η πρόβλεψη της προθεσμίας των τριάντα ημερών, ως προθεσμίας πριν από τη λήξη της οποίας δεν παράγει αποτελέσματα η απόλυση (άρθρο 4, παράγραφος 1 της οδηγίας), μπορεί να εφαρμοστεί στις επίμαχες περιπτώσεις που επισημαίνει η Επιτροπή. Η πρόβλεψη της προθεσμίας αυτής παρέχει τη δυνατότητα στους εργαζομένους τουλάχιστον να λάβουν έναν τελευταίο μισθό και, ως εκ τούτου, ανταποκρίνεται πλήρως στον σκοπό της οδηγίας που είναι η προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

55. Εν κατακλείδι, φρονώ ότι για τους ανωτέρω λόγους η Πορτογαλική Δημοκρατία, περιορίζοντας τις εγγυήσεις που προβλέπονται για τις ομαδικές απολύσεις μόνο στις απολύσεις για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας και παραλείποντας να επεκτείνει τις εγγυήσεις αυτές στις απολύσεις για κάθε λόγο που δεν συνδέεται με το πρόσωπο του εργαζομένου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία και από το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ.

V — Επί των δικαστικών εξόδων

56. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα η Πορτογαλική Δημοκρατία, η οποία ηττήθηκε, η Πορτογαλική Δημοκρατία πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

VI — Πρόταση

57. Για τους ανωτέρω λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

«1) Η Πορτογαλική Δημοκρατία, περιορίζοντας τις εγγυήσεις που προβλέπονται για τις ομαδικές απολύσεις μόνο στις απολύσεις που πραγματοποιούνται για διαρθρωτικούς και τεχνολογικούς λόγους ή για λόγους που άπτονται της οικονομικής συγκυρίας και παραλείποντας να διευρύνει την έννοια αυτή των ομαδικών απολύσεων στις απολύσεις που πραγματοποιούνται για κάθε λόγο που δεν συνδέεται με το πρόσωπο του εργαζομένου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία 98/59/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν τις ομαδικές απολύσεις.

2) Καταδικάζει την Πορτογαλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.»